

De kunst is het te kiezen

Een inleiding op het gebruik van de canon

Algemeer vo **Cees Hageman**

De canon van Nederland, waar ging dat ook alweer over? De canon van Nederland kwam tot stand op verzoek van het ministerie van OCW. Directe aanleiding was de constatering van de Onderwijsraad dat er in het onderwijs een tekort was aan 'aandacht voor de canon als uiting van onze culturele identiteit', terwijl er vandaag de dag juist behoefte is aan onderhoud van het collectief geheugen.

De opdracht tot het ontwerpen van een canon kreeg de *Commissie Van Oostrom*. Deze commissie ontwierp een historische en culturele canon in vijftig vensters, van *Hunebedden* tot *Europa*. Deze benadering moet onderwijsgevend Nederland helpen accenten aan te brengen in de verschillende leerlijnen die voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs zijn uitgewerkt. *Verschillende leerlijnen*, zei men nadrukkelijk, want deze canon moest niet alleen bij het vak geschiedenis gebruikt worden. Wat volgde na de publicatie was een landelijk spel van debat en discussie. Er was kritiek op de keuze van onderwerpen, op de voorgestelde verplichting en op de al dan niet verborgen doelstellingen, gericht op identiteit en burgerschap; het was teveel vaderlandse geschiedenis en het ontbrak aan mondiaal perspectief, enzovoorts. Maar daarnaast riep het werk van de commissie ook enthousiasme voor canonisering op. In vele sectoren werd in hoog tempo gewerkt aan het uitbrengen van uiteenlopende canons: van de Bètacanon en de Filmcanon tot zelfs een canon van de glastuinbouw.

Enthousiasme in het onderwijs?

De presentatie van deze schoolcanon maakte dus veel los. Vooral buiten het onderwijs leek het, terwijl het onderwijs nu juist de partij was waar deze verzameling vensters voor was bedoeld. Met het uitbrengen van het advies aan de minister van OCW lagen ook de aanbevelingen op tafel, want nu het rapport daar lag zou het ook mooi zijn als er daadwerkelijk iets met de canon gedaan werd. Met dat doel voor ogen werd bijvoorbeeld in 2008 de *Canonkaravaan* gestart, een conferentiereeks met de opdracht de canon in het onderwijs te introduceren. Deze karavaan trok langs de twaalf provincies en de vier grote steden. Onderwijsgevend uit het basis- en voortgezet onderwijs konden op deze bijeenkomsten kennis maken met de opzet en inhoud van de canon, maar ook met de mogelijkheden die er lokaal werden aangeboden om de inhoud van de canon nader vorm te geven. Op deze conferenties werden lezingen en workshops aangeboden door lokale erfgoedinstellingen, musea en kunstcentra. Mede door deze karavaantour groeide binnen het onderwijs de belangstelling voor de canon en werden de eerste contacten gelegd tussen lokale cultuur aanbieders en het onderwijs. En dat is winst, want met de start van het schooljaar 2009-2010 moet de canon in het onderwijs gebruikt gaan worden.

Kans

De impact van de verplichte invoering is nogal eens overdreven. Het overgrote deel van de in het rapport opgevoerde vensters komt namelijk al geruime tijd voorbij in de methodes die het onderwijs ten dienste staan. Een beleidsmaatregel als deze zou ook vooral als een kans kunnen worden gezien. Als een mogelijkheid om culturele kennis te verankeren in de leerlijnen van ons onderwijs.

Onvolledig

Veel kritiek (ook vanuit het cultuuronderwijs) richt zich daarnaast op de onvolledigheid van de canon. De vijftig vensters van de canon vinden we op www.entoen.nu als startpagina gepresenteerd. Daaruit valt op vakgebieden een selectie te maken. Laten we dit eens doen voor *kunst en cultuur*. De vensters *Rembrandt*, *Buitenhuizen*, *Vincent van Gogh*, *De Stijl*, *Annie M.G. Schmidt* en *Suriname en de Nederlandse Antillen* lichten op. Is dit alles? Dat is weinig, hoor ik u al zeggen. Maar deze notie van onvolledigheid heeft de canoncommissie zelf ook. Er zijn keuzes gemaakt. Bijvoorbeeld om geen muziek en ook geen ballet op te nemen. Maar er zijn wel tal van vertakkingen vanuit de vensters mogelijk naar de kunstvakken. Een aanbeveling (nummer 6) vanuit het rapport laat zien dat de commissie wel degelijk zwaar belang hecht aan de betrokkenheid van de kunstvakken bij de canon: 'Laten zien hoe expressievakken zoals CKV nog beter in het ontwerp zijn te verankeren, inhoudelijk zowel als didactisch.' Volgens de commissie zou OCW deze aanbeveling moeten uitwerken in beleidsmaatregelen. Maar niets let u om al eerder de hand schoen op te pakken en ervoor te zorgen dat ook de kunstvakken een belangrijke rol krijgen in het canononderwijs. Juist de canon kan aangegrepen worden als een concreet middel om de zo belangrijke en ook vanuit kerndoelen verplichte samenhang tussen kunstvakken te bewerkstelligen.

Meer weten

Die kinderen van tegenwoordig weten niets meer! Het is een veel gehoorde klacht. Effectief onderwijs in de canon levert in ieder geval een voorspelbare 'hoeveelheid' kennis op. Want hoe je het ook wendt of keert alle leerlingen zullen door de implementatie van deze canon met nieuwe of bredere kennis, over kunst en cultuur in dit geval, in aanraking komen.

Bij het volgen van de canon weten alle leerlingen van VMBO-Basisberoeps tot VWO straks iets meer over schilderkunst in de zeventiende of negentiende eeuw dan ze nu weten. Er is dan kennisgemaakt met zeer uiteenlopende kunststromingen, met literatuur en architectuur. Het is zelfs mogelijk vrij te associëren op vensters uit de canon en er bijvoorbeeld unieke culturele activiteiten bij te betrekken die door het incidentele karakter anders vaak zo ad hoc in een schoolprogramma moeten worden ingevoerd. Een mooi voorbeeld daarvan was de bijzondere tentoonstelling *Erasmus en zijn tijd* onlangs in Museum Boymans van Beuningen in Rotterdam; een prachtige gelegenheid om in een beeldende context nader kennis te maken met deze wat narrige wetenschapper. Voor de leerlingen die al gehoord hebben van Erasmus, bij de bespreking van dat canonvenster, valt zo'n tentoonstelling in vruchtbare aarde.

Te weinig ervaringsgericht

Wat valt er voor leerlingen te beleven aan canononderwijs? Hoe krijgen we ze hier in hemelsnaam bij betrokken? Ook hier is het zo dat er vanuit het kunstonderwijs veel winst te behalen is. Het beroep op de creativiteit van leerlingen, zo essentieel in kunstonderwijs, kan leiden tot het spelen met de kennisinhoud van de canon, op een manier dat die inhoud juist wel beklijft. Tijdens een van de hiervoor genoemde canonconferenties werd in het Openluchtmuseum te Arnhem *locatietheater* gepresenteerd met de canonvensters als uitgangspunt in de context van de omgeving die het museum biedt. Ergens in de toekomst op de zeebodem wordt een oude computer gevonden. Op het geheugen van dit vermolmde apparaat staat de canon. Een verstrooide wetenschapper tracht hier een logisch geheel van te maken, maar door virussen, waterschade en de verstreken houdbaarheidsdatum van de apparatuur is de canon verworden tot een kolderieke polonaise. De inhoud van de vensters zoals wij die wel herkennen, is totaal ontwricht: *Lodewijk Napoleon* wordt

zo nagezeten door de *Vaderlandse leeuw* van de Republiek, *Spinoza* brabbelt de brutale versjes van *Annie M.G. Schmidt*. Voor de toen aanwezige docenten zal de canon nooit meer hetzelfde zijn. De luchtigheid en speelsheid die hier aan de canon meegegeven werd, maakt tal van vensters voor de aanwezigen onvergetelijk. Eigenlijk een leereffect dat we met ons onderwijs in het algemeen en het canononderwijs in het bijzonder altijd willen bewerkstelligen. Tevens leidt de beschreven voorstelling tot een oproep, vooral aan kunstvakdocenten: bedenk meer van dit soort mooi gekke, kunstzinnige bewerkingen en verwerkingen van de canon. Dan slaat deze bij veel meer kinderen en jongeren aan. Zo leren zij de wereld om hen heen beter, de geschiedenis en ontwikkeling daarbinnen uiteindelijk kennen.

Maak persoonlijke keuzes!

Men mag in het leven niet verzuren. Dat geldt helemaal in het onderwijs waar soms toch de neiging bestaat veranderingen in het leerplan af te wijzen op grond van onvrede met voorgestelde wijzigingen en veranderingen. Persoonlijk had ik ook *Jan Pieterszoon Sweelinck* een plaatsje gegund, maar in feite gaat het daar niet om. Het gaat om de kwaliteit van (canon)onderwijs en dit onderwijs zou wel heel erg vermageren als we uitsluitend zouden werken met de beperkte inhoud die de voorgestelde gebeurtenis achter de vensters van de canon nu eenmaal heeft. De canon wordt er daarom ook niet beter van als we er nog meer plaatjes bij gaan zetten. Veel beter is het daarom als uzelf keuzes maakt en op eigen wijze door de vensters kijkt. De hierbovenstaande woorden zijn een relativering van de druk die velen voelen zodra het woord *canon* of de verplichting daartoe valt. Hopelijk hebben mijn woorden u hierin enige rust gegeven. En hopelijk hebben ze u vooral ook een beetje enthousiast gemaakt. Dat is alles wat ik kan doen. Daarmee ligt het succes van de canon bij u en de aan u toevertrouwde kinderen.